

## **ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ОСОБИСТОСТІ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ**

**О.О.СОКУРЕНКО**

*Україна, м. Миколаїв, Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*

Нова модель освіти в Україні спрямовується на пріоритетний розвиток особистості та створення для цього відповідних умов. Сучасна школа повинна формувати в учня гуманістичний, цілісний, сформований на засадах наукових знань світогляд.

Світогляд як інтегральне духовне утворення спонукає особистість до практичної дії, до певного способу життя та думки. Світогляд являє собою систему принципів, поглядів, цінностей, ідеалів і переконань, що визначають ставлення особистості до дійсності, загальне розуміння світу, життєві позиції людей. У структурному плані прийнято виділяти в ньому такі рівні, як світовідчуття, світосприйняття та світорозуміння.

У дослідженнях Л.Виготського, Е.Еріксона, Л.Обухова, Н.Шумакова та ін. указується на зв'язок світогляду з культурою. Н.Менчинська, В.Мухіна, Ф.Михайлов, О.Толстих, В.Трубачов, В.Ясвін та ін. питання формування світогляду розглядають у контексті проблеми формування особистості, розвитку сприйняття й екологічного виховання.

Виховна діяльність є формою участі та впливу дорослих (педагогів, батьків) на світорозуміння дитини. У дитини ставлення до світу існує розгорнуто, тому за допомогою виховної педагогічної діяльності ми можемо впливати на формування її світорозуміння.

Аналіз праць вітчизняних і зарубіжних психологів (К.Альбуханова-Славська, Б.Ананьєв, А.Асмолов, І.Бех, М.Боришевський, О.Запорожець, М.Лісіна, В.Мухіна, В.Петровський, С.Рубінштейн, А.Маслоу) доводить, що особистісне становлення дитини є процесом виникнення в ході розвитку нових якостей соціального індивіда, появи здатності бути носієм свідомості, формування моральної поведінки.

Так, І.Бех обґрунтовує методологічні засади сучасного виховного простору, акцентує увагу на принципі забезпечення виховної функції навчання: „Доцільно організоване за змістом і формою навчання має високий виховний потенціал: уводить особистість до простору світоглядних ідей, формує соціальні настанови й ціннісні орієнтації, гуманістичну спрямованість особистості, її духовні та матеріальні потреби [1, с. 44]”, відбувається соціалізація дитини. Тому вся навчальна інформація про природне й соціальне оточення має узгоджуватися з процесом становлення особистості дитини. Лише за таких умов навчально-виховний процес сприятиме „формуванню цілісної картини світу, уявлень про зв'язок навколишнього світу та внутрішнього життя особистості, збагаченню морального досвіду дитини [1, с. 44]”.

Отже, світогляд особистості – система поглядів на світ у цілому, на ставлення людини до суспільства, природи, самої себе. В основі світогляду лежить світорозуміння, тобто сукупність визначених знань про світ.

Підґрунтям педагогічного розв'язання проблеми формування світогляду підростаючого покоління є творчий доробок Г.Ващенко, А.Макаренка, В.Сухомлинського, К.Ушинського та ін. Видатні педагоги наголошували на важливості формування світоглядних уявлень як невід'ємного компонента розвитку особистості, що базуються на ідеях гуманізму та демократизму.

У центрі цілісної гуманістичної концепції В.Сухомлинського – любов до дитини, турбота про повноту її щастя. Цінними є думки великого педагога щодо виховання світогляду учнів: „Світогляд – це особистісне ставлення людини до істин, закономірностей, фактів, явищ, правил, узагальнень, ідей. Виховання науково-матеріалістичного світогляду є проникненням педагога в духовний світ вихованця [4, с. 101]”.

Думки великого педагога щодо педагогічного впливу на формування світогляду особистості розвивають у своїх роботах С.Гончаренко, А.Сущенко, Г.Тарасенко та ін.

„Педагогічна діяльність реально не перетворює об’єкт, а виступає як організований цілеспрямований вплив на свідомість суб’єкта через передачу знань і формування світогляду”, – слушно зауважує А.Сущенко [5, с. 73]. Одним з чинників формування гуманістичного світогляду визначається „досягнення внутрішньої згоди” між учителем та учнем, навіть, якщо вони мають протилежні позиції [5, с. 142].

Шляхи, форми, методи виховання світогляду в учнівської молоді висвітлено в дослідженнях О.Артюхової, І.Бургун, А.Васильєва, З.Воїнкової, С.Гончаренка, В.Демиденко, Є.Дурманенко, Г.Кондратенко, В.Ільченко, Л.Корміної, І.Метлика, Е.Монозона, Л.Потапюк, М.Ратко, Р.Рогової, Ю.Руденка, О.Шаповал та ін.

Е.Монозон трактує світогляд як узагальнену систему поглядів, переконань та ідеалів, у яких людина виявляє своє ставлення до природного й соціального оточення. Світогляд узагальнює знання, досвід, емоційні оцінки, визначає ідейну спрямованість життя й діяльності особистості. Є.Дурманенко розглядає формування наукового світогляду підлітків шляхом інтеграції знань про людину та суспільство. У роботі О.Опалюк засобом формування морально-етичного світогляду виступає декоративно-прикладне мистецтво. Формування світоглядних знань підлітків у процесі навчально-пізнавальної діяльності вивчає Л.Корміна.

О.Артюховою встановлено, що художній світогляд є важливим чинником суспільного розвитку людини, впливає на її спілкування з навколишнім світом і сприяє освоєнню культурних надбань суспільства.

У дослідженні В.Демиденко світоглядні уявлення розглядаються як результат творчого осягнення особистістю світу, перетворення елементів знань, відчуттів, сприймань об’єктів навколишнього світу у власні особистісні надбання.

Підсумовуючи дослідження попередників, Г.Кондратенко визначає світосприйняття як комплексний процес та результат формування в свідомості людини багатовимірного образу світу. Вченою доведено, що естетичне світосприйняття є складовою цілісного світосприйняття.

Умовами формування світогляду особистості школярів учені вбачають впровадження інтегрованих курсів, опору на життєвий досвід вихованців і врахування їх вікових особливостей (К.Гуз, В.Ільченко, Т.Михайлова, Л.Потапюк, М.Ратко, О.Шаповал та ін.).

Незважаючи на багатоплановість досліджень проблеми формування світогляду учнів основної та старшої школи, недостатньо уваги приділено з’ясуванню форм і методів формування основ світогляду в учнів молодшого шкільного віку. Окремі аспекти розвитку світорозуміння дитиною навколишньої дійсності розглянуто в дослідженнях вітчизняних і російських вчених (Н.Бібік, А.Богуш, Л.Варяниця, Н.Гавриш, В.Ільченко, Т.Ковальчук, О.Кононко, С.Курінна, І.Печенко, Т.Поніманська, О.Савченко, Г.Тарасенко, С.Якименко, І.Ярита та ін.).

Важливими є висновки В.Ільченко щодо визначення поняття „світорозуміння”, під яким мають на увазі „понятійний аспект світогляду, систему узагальнених знань про природу, суспільство, місце людини в світі”. Ученою подано трактування поняття „природничонаукове світорозуміння” учнів – це „система знань про природу, яка утворюється в їх свідомості в процесі вивчення природничонаукових предметів, і розумова діяльність зі створення цієї системи [2, с. 7]”.

Г.Тарасенко досліджує чуттєво-емоційний та художньо-творчий шляхи впливу на гуманістичний світогляд молодших школярів. Основним фактором такого впливу вчена вважає природу та її естетичний потенціал, що передбачає активізацію механізмів аксіологічної діяльності дітей. Учена підкреслює, що неможливо сформувати гуманістичний світогляд поза естетичною константою буття.

Результатом стосовно проблеми нашого дослідження є формування в учнів гуманістичного, цілісного, сформованого на засадах наукових знань світогляду. Цілісна система знань про навколишню дійсність стає підґрунтям для формування світорозуміння дитини.

Аналіз досліджень окресленої проблеми свідчить про спрямованість світорозуміння особистості, залежність його формування від певних чинників навколишнього середовища. Перспективним вбачаємо розкриття закономірностей формування світогляду особистості, вдосконалення методів керівництва цим процесом у навчально-виховній роботі.

#### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Бех І. Виховання особистості : Сходження до духовності : [наук. видання] / І. Бех – К. : Либідь, 2006. – 272 с.
2. Ильченко В. Р. Формирование естественнонаучного миропонимания школьников : [кн. для учителя] / В. Р. Ельченко. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с.
3. Сокурєнко О.О. Формуємо світогляд дитини в ігровій та дослідницькій діяльності: [навчальний посібник / О.Слокурєнко. – Миколаїв: МОІППО, 2009. – 124 с.]
4. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1970. – 288 с.
5. Суцєнко А. В. Гуманізація педагогічної діяльності вчителя : [наук.-метод. посіб.] / А. В. Суцєнко. – Запоріжжя : Прем'єр, 2003. – 222 с.

